

edice aliter

John Gray

Komise pro nesmrtelnost

Věda a pošetilé pokusy, jak ošálit smrt

DOKORÁN

John Gray

KOMISE PRO NESMRTELNOST

Věda a pošetilé pokusy, jak ošálit smrt

Copyright © 2011 by John Gray

All rights reserved.

Translation © Petra Pachlová, 2013

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání (první elektronické) v českém jazyce.

Z anglického originálu *The Immortalization Commission.*

Science and the Strange Quest to Cheat Death vydaného nakladatelstvím Allen Lane přeložila Petra Pachlová.

Odpovědná redaktorka Klára Soukupová.

Redakce Adéla Tošovská.

Obálka Martin Radimecký.

Grafická úprava a sazba Miloš Jirsa.

Konverze do elektronické verze Tomáš Schwarzbacher Zeman.

Vydalo v roce 2014 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,
jako svou 725. publikaci (168. elektronická).

ISBN: 978-80-7363-664-7

edice aliter

DOKORÁN

ARGO

edice aliter – svazek 52

John **Gray**

Komise pro nesmrtelnost

Věda a pošetilé pokusy, jak ošálit smrt

Přeložila Petra Pachlová

Nakladatelství Dokořán a Argo
Praha 2013

Každý otvor po kulce
je branou k nesmrtelnosti.¹

Frederick Seidel

Láska zmůže všechno,
jen mrtvé nepřivolá.²

Emily Dickinsonová

Předmluva: Dva pokusy, jak ošálit smrt _ _ _ _ _	9
--	---

Část první: Křížová korespondence _ _ _ _ _	15
--	----

Darwin se účastní seance – F. W. H. Myers a Henry Sidgwick, zakladatelé Společnosti pro parapsychologický výzkum, se domluví, že si po smrti pošlou zprávu – Automatické psaní a křížová korespondence – Alfred Russel Wallace, spoluobjevitel přirozeného výběru a vyznavač spiritismu – Sidgwickovo pátrání po životě po smrti a černá díra v etice – Darwin o nesmrtnosti duše – George Eliotová za soumraku rozmlouvá v zahradě Trinity College o povinnosti – Některé varianty posmrtného života – Myers a posmrtná evoluce – Sidgwickova zpráva ze záhrobí: „Stále hledám“ – Dvě verze podvědomí – Podprahové já a síla napodobování – Henry Sidgwick a madam Blavatská – Sidgwick, Myers a homosexuální styk – Myers a tajná láska – Arthur Balfour o vědě, víře a pochybách – Balfourova dávno zesnulá láska mu posílá vzkaz – Květná neděle – Křížová korespondence, Příběh a Plán – Posmrtná eugenika a spasitelské dítě – Dopis z Marsu – Zjevení a zmizení „Clelie“, Myersovy nadpozemské múzy – Podprahová romance končí – Uspenskij o věčných rekurencích – Plameny nad Londýnem

Část druhá: Bohostrůjci _ _ _ _ _	99
--	----

H. G. Wells přijíždí do Ruska a zamiluje se – Moura, důvěrná přítelkyně Maxima Gorkého a Wellsův „milovaný stín“ – Robert Bruce Lockhart, Moura a „Lockhartův plán“ – Wells objevuje Mouřin tajný život – Mouřin smích – Vůně medu – Wells, Darwin a dr. Moreau: „Zvířata, jež zahynou“ – „Neexistuje žádný ‚vzorec věcí příštích“ – Maxim Gorkij, bohostrůjce –

Anatolij Lunačarskij, okultista a sovětský komisař pro osvětu –
 Vladimir Bechtěrev, neurolog a parapsycholog, navštěvuje
 Stalina – Lamarck a Lysenko – Humanismus Bělomořského
 kanálu – Gorkij o vyhubení hlodavců – Nesmrtelnost a raketová
 věda: Konstantin Ciolkovskij – Stalin, obrovská blecha –
 Gorkého kufr – Poslední slova Gorkého – Leonid Krasin,
 sovětský ministr a průkopník kryogeniky, který pral špina-
 vé peníze – Nikolaj Fjodorov, pravoslavný mystik a zastánce
 technické nesmrtelnosti – Komise pro nesmrtelnost – Kazimir
 Malevič, kubofuturista a inspirátor Leninovy hrobky – *Vítězství
 nad Sluncem* – Dva čekističtí nadlidé – Stalinův kávovar –
 Smrtící mašinerie – Kolínská voda, popel a čerstvě upečený
 chléb – Walter Duranty, žák Aleistera Crowleyho a obhájce
 Stalina – Stanislavského herecká metoda a zinscenované
 procesy – Mouřin oheň

Část třetí: Sladká smrtelnost _____ 183

Od automatického psaní ke kryonickému uchování –
 Zmrazením a hladověním k věčnému životu – Globální
 oteplování a smrtelná Země – Ray Kurzweil a singularita –
 Umělá inteligence a virtuální evoluce – Víra v nesmrtelnost jako
 program lidského vyhubení – Věda jako stroj na generování
 neřešitelných problémů – Přírodní zákony, nebo prvotní chaos –
 Déšť – Sladká vůně smrti v Casablance – Padající list

Poděkování _____ 211

Svolení _____ 214

Poznámky _____ 215

Dva pokusy, jak ošálit smrt

Koncem 19. a počátkem 20. století se věda stala nástrojem útoku na smrt. Veškerá síla vědění byla povolána, aby zbavila lidstvo smrtelnosti. Věda se používala proti vědě a vytvořila cestu magii.

Věda odhalila svět, ve kterém se lidé neliší od jiných tvorů, kteří po smrti čelí naprostému zapomnění a nakonec vyhynutí celého druhu. To bylo poselství darwinismu, se kterým se ani sám Darwin úplně neztotožnil. Téměř pro všechny to byla nepřijatelná vize, a protože se většina lidí vzdala náboženství, obrátili se k vědě, aby unikli světu, který věda odhalila.

V Británii se objevilo silné a vlivné hnutí s cílem najít vědecký důkaz, že lidská osobnost přežije fyzickou smrt. Parapsychologové, podporovaní některými vůdčími osobnostmi té doby, věřili, že nesmrtelnost lze prokázat. Seance, které se v té době těšily velké popularitě, nebyly jen viktoriánskou salonní zábavou vymyšlenou k ukrácení nudných večerů. Byly součástí dychtivého, občas zoufalého pátrání po smyslu života – pátrání, jež lákalo cambridgeského filozofa Henryho Sidgwicka, autora knihy o etice, která se dodnes čte, vyznavače spiritismu Alfreda Russela Wallace, spolu s Darwinem objevitele přirozeného výběru, a Arthura Balfoura, svého času britského premiéra a předsedu Společnosti pro parapsychologický výzkum, jenž byl koncem života vtažen do korespondence s dávno mrtvou ženou, kterou, jak se

mnozí domnívají, miloval. Komunikace probíhala prostřednictvím automatického psaní, tedy textů vytvořených bez bdělého vědomí, kdy se zdá, že pero vede někdo jiný.

Pátrání badatelů v oblasti parapsychologie po důkazu, že lidská osobnost přežije smrt, poháněl odpor proti vědeckému materialismu. Nicméně velmi často mělo jejich hledání další, osobnější motivy. Vedoucí parapsychologičtí badatelé patřili k elitě, jež se kryla dodržováním tajného kódu a jejíž příslušníci využívali svá zkoumání paranormálních jevů, aby odhalili a poté znovu skryli aspekty života, jež oni nebo jejich kultura nemohli nebo nechtěli akceptovat. V jednom případě, jenž vyšel najevo téměř o století později, se zapojili do tajného plánu zplození spasitelského dítěte. Tito parapsychologičtí vědci komunikovali s mrtvými prostřednictvím „křížové korespondence“, tisíců stránek textu vytvořených automatickým psaním za téměř třicet let, a věřili, že jsou součástí experimentu, do něhož se pustili zesnulí vědci na onom světě a který může přinést mír na Zemi.

Ve stejné době, kdy parapsychologický výzkum přitáhl část anglické elity, se v Rusku objevilo jiné hnutí proti smrti. Podobně jako v Anglii zde věda a okultní svět nebyly odděleny, ale prolínaly se v proudu myšlenek, jež měly nahradit náboženství. Nikde nebyla tato snaha zřejmější než u „bohostrůjců“ – části bolševické inteligence, která věřila, že lidé jednoho dne, a možná už velmi brzy, přemůžou smrt. Spolu s Maximem Gorkým patřili mezi bohostrůjce Anatolij Lunačarskij, bývalý teozofista, kterého v novém sovětském režimu jmenovali komisařem pro osvětu, a Leonid Krasin, žák ruského mystika Nikolaje Fjodorova, jenž věřil, že mrtví mohou být přivedeni zpět k životu pomocí technologie. Krasin, který se stal sovětským ministrem obchodu, byl také klíčovou postavou takzvané Komise pro nesmrtelnost, jež rozhodovala o uchování Leninových ostatků.

Ruští bohostrůjci byli přesvědčeni, že smrt je možné porazit silou vědy. Angličtí parapsychologové věřili, že věda může prokázat, že smrt je cestou do jiného života. V obou případech byly hranice mezi vědou, náboženstvím a magií nejasné či vůbec neexistovaly.

V Rusku stejně jako v Británii věda posloužila k obejití Darwinova učení: lidé jsou tvorové bez zvláštního osudu, jenž by jim zaručil další budoucnost poté, co opustí své pozemské domovy. O této pravdě nemusel vědeckého fabulátora H. G. Wellse nikdo ujišťovat. Wells strávil život přesvědčováním všech, kteří byli ochotní naslouchat, že vlády nad evolucí se musí chopit inteligentní menšina. Vydal se do Ruska, aby se sešel s Gorkým a Leninem, vůdci nového bolševického režimu, o němž věřil, že může vyvést lidstvo z chaosu historie. Při pobytu v Rusku se ale zapletl s jistou ženou, svou pozdější životní partnerkou, která pochopila, že žádná taková cesta neexistuje. Umění přežít znamenalo jít s proudem událostí, což v jejím případě obnášelo nechat se naverbovat tajnou policií a donášet na Wellse – a před ním na Gorkého. Odhalení toho, jak žena, kterou označoval za svůj „milovaný stín“, dokázala přežít, otřásl Wellsovým pohledem na svět. Protože se nedokázal rozejít s milenkou, které nerozuměl, zjistil, že se neliší od zbytku lidstva. Inteligentní menšina, do které Wells vkládal své naděje, přestala existovat a Wells se musel smířit s tím, že vymření lidského druhu nejde zabránit.

Ačkoli obě skupiny využívaly vědu v úsilí po nesmrtelnosti, boj proti smrti v Anglii a v Rusku se velmi lišil. Jeden důvod spočíval v tom, že podmínky v obou zemích byly velmi odlišné. V období rozkvětu parapsychologického výzkumu nebyla kontinuita britského života přerušena. Dokonce ani první světová válka nezvrátila převládající uspořádání společnosti. Země byla otřesena, ale monarchie zůstala stát.

Jestli se za těchto podmínek měla překonat smrt, potom cestou zjevování se mrtvých.

Cílem parapsychologických badatelů nebylo jen prokázat, že lidská mysl je po smrti těla aktivní. Šlo o to umožnit mrtvým kontakt s živými. V křížové korespondenci byly cíle ještě větší. Mrtví dostali za úkol zachránit živé – v záhrobní ustanovený spasitel měl zachránit lidstvo před lidstvem samým. Svět možná sklouzával do chaosu, ale pokrok pokračoval na Druhém břehu.

V Rusku nebyl žádný Druhý břeh. Celá civilizace zmizela a onen svět zmizel spolu s ní. První světová válka oslabil a v Británii víru v postupný pokrok, v Rusku ji zcela zničila. Pozvolný pokrok tolik oblíbený liberály už zkrátka nemohl dál pokračovat. Ale idea pokroku nebyla zapomenuta. Radikalizovala se a noví ruští vládci byli utvrzeni ve svém přesvědčení, že lidstvo se vyvíjí prostřednictvím katastrof. Nejen společenské instituce, ale i lidskou povahu bylo třeba zničit a teprve potom znovu stvořit. Jakmile bude moc vědy dočista podmaněna, smrt může být překonána silou. Ale aby se toho dosáhlo, musí být lidský tvor přetvořen. A tento úkol vyžadoval zabití desítek milionů lidí.

Jak bohostrůjci, tak parapsychologové věřili, že lidé mají schopnosti přesahující ty, jež znala soudobá věda. Zkoumání paranormálních jevů však neodhalilo nové lidské schopnosti, o kterých snili. Místo toho vyšly najevo hranice bdělého vědomí a ohromné oblasti života, jež nikdy nemohou být ovládány lidskou vůlí. Velkou část studia paranormálních jevů bychom dnes nazvali pavědou. Jenže hranice mezi vědou a pavědou je rozmazaná a proměnlivá, pouze ze zpětného pohledu se zdá jasná. Neexistuje žádná čistá věda nedotčená rozmary víry.

To, že věda začala zavržením pověr, je pohádka. Vlastně to bylo zavržení racionalismu, co zrodilo vědecké bádání.

Antičtí a středověcí myslitelé věřili, že svět je možné pochopit aplikováním základních principů. Moderní věda začíná ve chvíli, kdy nejdříve proběhne pozorování a experiment a výsledky se akceptují i v případě, že se zdají být nemožné. Může se to jevit jako paradox, ale vědecký empirismus – spoléhání na faktickou zkušenost spíš než na předpokládané racionální principy – šel velmi často ruku v ruce se zájmem o magii.

Věda a okultní vědy se v mnoha bodech vzájemně ovlivňovaly. Spojily se ve dvou revoltách proti smrti, přičemž každá z nich tvrdila, že věda může dát lidstvu to, co slibovaly náboženství a magie – věčný život.

Křížová korespondence

To je snad přelud, že jsme kdysi žili,
v domech svých matek, jen sami jsme rozhodli,
jak poplujeme ve svobodném vzduchu...
Nic už nezůstalo, naše, ani jejich stíny.
Ony životy trvající pouhopouze v myslích skončily.
Nikdy nebyly...¹

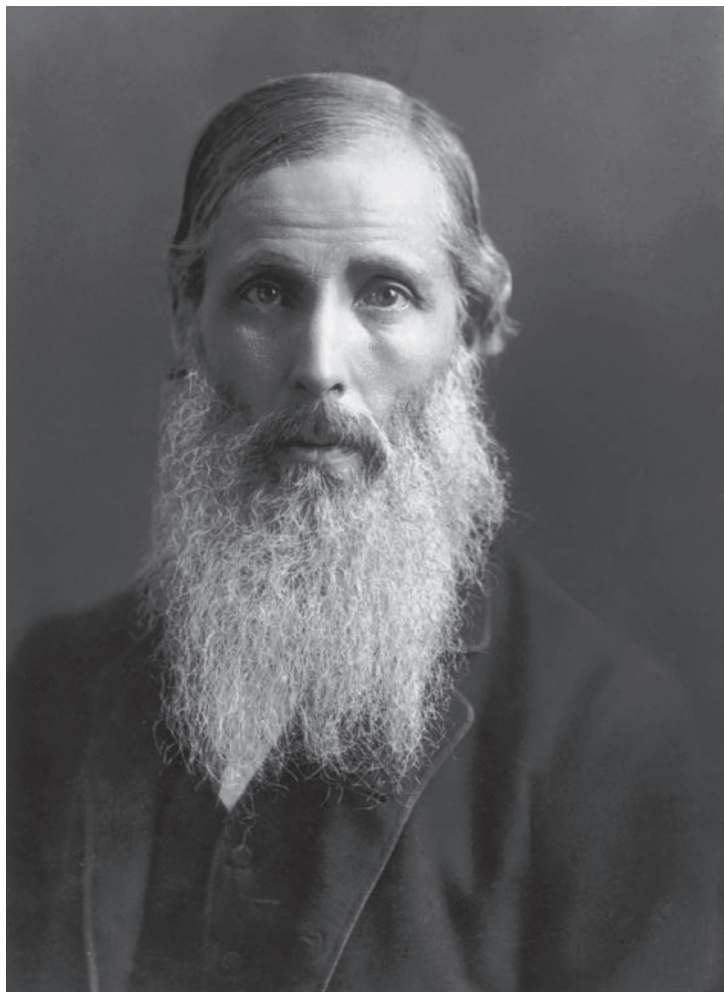
Wallace Stevens

Seance, které se Charles Darwin zúčastnil 16. ledna 1874 v domě svého bratra Erasma v Londýně v ulici Queen Anne 6, ho svedla dohromady s Francisem Galtonem, antropologem, eugenikem, Darwinovým nevlastním bratrancem a jedním ze zakladatelů moderní psychologie, a George Eliotovou, spisovatelkou, která zkoumala hlouběji než kdokoli jiný rozporuplnost života středního období viktoriánské éry. Všechny tři znepokojovalo, že nárůst spiritismu pozastaví vědecký pokrok. V dusném prostředí shledal Darwin zážitek „únavným“ a odešel dřív, než se stalo cokoli neobvyklého – k vidění byly jiskřičky, ozvalo se klepání a židle se zvedaly na stůl. O jedenáct dní později se pořádala další seance za přítomnosti Darwinova syna George a T. H. Huxleyho, kteří Darwina zastupovali. Poté co oznámili, že média používají kouzelnické triky, Darwin napsal: „...podle mého názoru by bylo nezbytně nutné obrovské množství pádných důkazů, aby člověk uvěřil, že se jedná o něco jiného než klam... Těší mě, že jsem především prohlásil před celou svou rodinou, že čím víc přemýšlím o všem, co se stalo v ulici Queen Anne, tím víc jsem přesvědčený, že vše byl jen podvod.“²

Ostatní zastánci vědeckého materialismu reagovali podobně. Galton přiznal, že byl „naprosto konsternovaný“ některými věcmi, kterých byl při seancích svědkem, ale vlivem Thomase Huxleyho, „Darwinova buldoka“ a zarytého materialisty, vzal své názory zpět a později spiritismus zcela odmítl. George Eliotová byla vůči spiritismu důsledně nepřátelská, ač se dlouhodobě zajímala o podobně pochybná učení frenologie a mesmerismu, a odsoudila ho „buď jako ponižující bláhovost se slabomyslnými důkazy, nebo jako nestoudný podvod“.³ Huxley, který přišel s výrazem „agnosticismus“, byl nejdogmatictější a tvrdil, že by odmítl zkoumat tyto jevy, i kdyby byly skutečné.⁴

Tři misionáři materialismu by byli mnohem znepokojenější, kdyby bývali znali životní osudy čtvrtého účastníka seance F. W. H. Myerse. Frederic Myers, vynálezce slova „telepatie“ a průkopník zkoumání podprahových mentálních procesů, se stal jedním ze zakladatelů Společnosti pro parapsychologický výzkum (SPR) a později také jejím předsedou. Prvním předsedou byl Henry Sidgwick, jeden z nejrespektovanějších myslitelů viktoriánské doby. Dalšími předsedy byli filozofové William James (starší bratr romápisce Henryho Jamese), Henri Bergson a nositel Nobelovy ceny fyziolog Charles Richet. Společnost přitahovala spisovatele a básníky, např. Johna Ruskina či Alfreda lorda Tennysona, a politiky a premiéry, jako byli W. E. Gladstone a Arthur Balfour. Připojili se i přední vědci, z nichž dva se stali předsedy SPR – lord Rayleigh, profesor Cavendishovy laboratoře experimentální fyziky na Cambridgi, který se oženil s Balfourovou sestrou Evelyn, a sir William Barrett, fyzik, jenž věřil, že prokázal existenci „přenosu myšlenek“ (Myersovým slovníkem „telepatii“).

Záměrem Společnosti pro parapsychologický výzkum bylo zkoumat paranormální jevy „nezaujatým a vědeckým

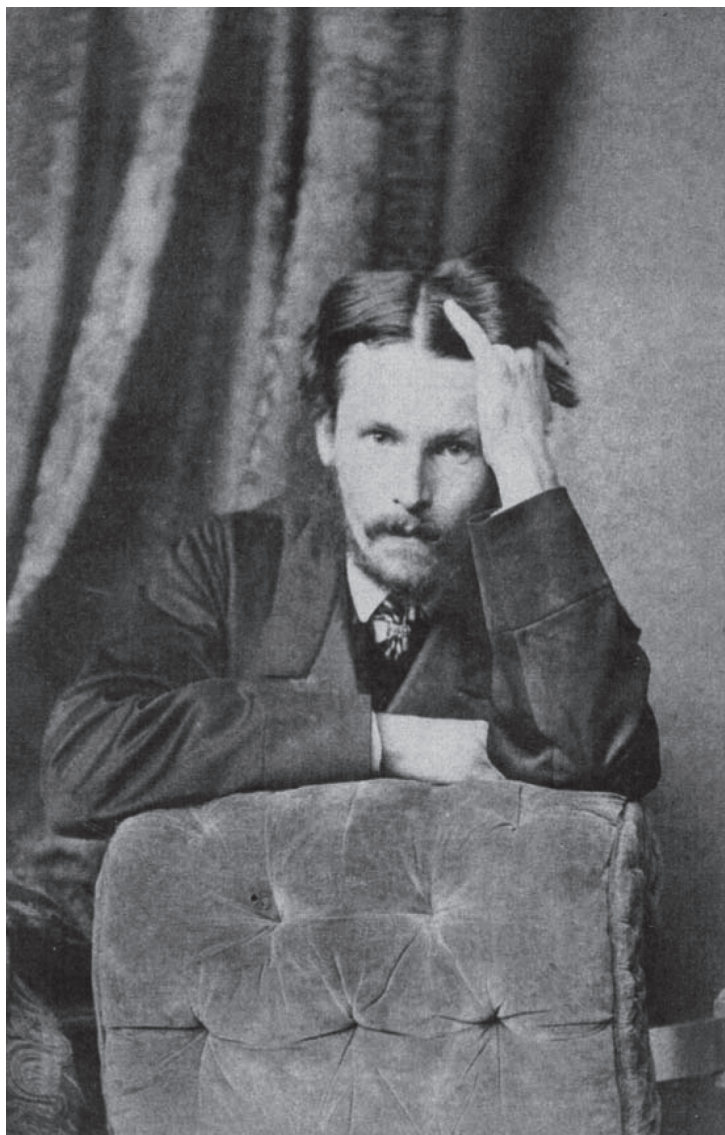
Henry Sidgwick (*Getty*)

způsobem“. Tito viktoriánští hledači věřili, že paranormální jevy je třeba zkoumat s využitím vědeckých metod, a prokázali svou oddanost vědě odhalením podvodné povahy klepání na stůl, ektoplazmy, fotografií duchů, zhmotňujících se dopisů od tajemných mahátmů a podobně. Ale jejich oddanost nikdy neplatila pro celou šíři vědeckých znalostí. Soustředila se převážně na otázku, jíž se zaobírali téměř všichni z nich: zda je smrt konec vědomého lidského jedince. Zabývali se bádáním neúnavně a své objevy sdělovali spolubadatelům – pokud můžeme věřit automatickému psaní – i poté, co zemřeli.

Myers zemřel na klinice v Římě v lednu 1901. Uchýlil se sem na radu Williama Jamese, aby se podrobil experimentální léčbě zánětu ledvin. Podle Myersova ošetřujícího lékaře spolu James a Myers uzavřeli „závaznou dohodu“, že „ten, kdo z nich zemře jako první, pošle vzkaz druhému, jakmile přejde do neznáma“ – věřili totiž v možnost takové komunikace. James, který se na klinice také léčil, byl tak zdrcený žalem, že se nedokázal přimět zůstat v pokoji, kde Myers umíral. I přesto se snažil přijmout vzkaz, který jeho přítel slíbil poslat:

Klesl na židli u otevřených dveří, poznámkový blok na kolenou, pero v ruce, připravený zapsat vzkaz se svou obvyklou metodickou precizností... Když jsem odcházel, seděl William James stále na židli, zakláněl se, ruce na obličeji, blok na kolenou otevřený. Stránka byla prázdná.⁵

Také další pokus zřejmě ztroskotal, když byla v prosinci 1904 otevřena zapečetěná obálka, kterou Myers nechal u parapsychologického badatele sira Olivera Lodge. Dopis se neshodoval se zprávami, o nichž píšící média tvrdila, že je od Myerse dostávají, ačkoli obsahoval odkaz na zásadní

F. W. H. Myers

epizodu Myersova života, dlouho drženou v tajnosti, která v pozdějších textech sehraje významnou roli.

Úsilí Sidgwicka a Myerse komunikovat ze záhrobí k ničemu nevedlo. To však nijak neutlumilo naděje vkládané do pokusu.

Myers patřil k několika údajným autorům řady vzájemně propojených automatických textů vytvořených během několika dekád médií v různých částech světa zdánlivě s cílem prokázat fakt, že lidská osobnost přežije smrt těla. Další údajný autor textů byl Edmund Gurney, talentovaný hudebník, klasický učenec a zakládající člen SPR. Gurney utrpěl zdrcující ztrátu, když se jeho tři sestry utopily při nehodě na Nilu; on sám zemřel v roce 1888 v jednačtyřiceti letech, velmi pravděpodobně nešťastnou náhodou při práci s chlo-roformem. Třetí autor byl sám Sidgwick, jeden z hlavních myslitelů viktoriánského věku. Další údajní komunikující duchové byli Francis Maitland Balfour, cambridgeský biolog a bratr Arthura Balfoura, který zahynul při horolezeckém neštěstí v roce 1882, Annie Marshallová, manželka Myersova bratrance, do níž se Myers zamiloval a která roku 1876 spáchala sebevraždu, Mary Lytteltonová, kterou miloval Arthur Balfour a která zemřela na tyfus v roce 1875, a Laura Lytteltonová, Maryina švagrová, jež zemřela při porodu roku 1886.

Zdá se, že „křížová korespondence“ začala v roce 1901, kdy první z řady provozovatelek automatického psaní, všechny to totiž byly ženy, ale jen jedna profesionální médium, začala zaznamenávat údajné zprávy od Myerse. Mezi píšící média patřila paní Verrallová, manželka cambridgeského klasického učenice, dcera paní Verrallové Helen, manželka W. H. Saltera, právníka, který se stal předsedou SPR, „paní Hollandová“, což byl pseudonym užívaný parapsychologickými badateli k utajení identity Alice Flemingové, manželky v Indii působícího britského důstojníka